

УДК 336.717.132.4

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

С. Онисько, к.е.н., О. Рубай, к.е.н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин звичайним явищем у процесі розрахунків між контрагентами є виникнення дебіторської заборгованості. Воно пов'язане передусім із недосконалістю платіжної культури у вітчизняних підприємств та майже повною відсутністю їх майнової відповідальності за невиконання договірних зобов'язань. З огляду на це суб'єкти господарювання прагнуть спочатку вирішити власні фінансові проблеми, затримуючи тим самим строк оплати і створюючи дефіцит оборотного капіталу. У таких умовах особливого значення набуває вирішення питання ефективного управління дебіторською заборгованістю, своєчасного її повернення та попередження виникнення безнадійних боргів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління фінансами підприємств і таким активам, як дебіторська заборгованість, присвячено чимало теоретичних і прикладних праць, досліджень вітчизняних і закордонних фахівців. У більшості праць досліджено теоретичні та методичні аспекти управління дебіторською заборгованістю. Наприклад, І. Бланк управління дебіторською заборгованістю трактує як частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, яка спрямована на розширення обсягів реалізації продукції й полягає в оптимізації загального обсягу цієї заборгованості та забезпеченні вчасної її інкасації [1, с. 140]; А. Поддєрьогін, Л. Коваленко, Л. Ремньова розглядають визначення оптимального розміру дебіторської заборгованості і забезпечення своєчасної інкасації боргу [2, с. 192; 3, с. 219]; Г. Крамаренко рекомендує, по-перше, оптимізувати розмір дебіторської заборгованості; по-друге, забезпечити своєчасне одержання цієї заборгованості; по-третє, організувати відповідним чином роботу з векселями [4, с. 253]. Автори Н. Сіренко, Г. Кірейцев та інші розглядають управління дебіторською заборгованістю у контексті питання кредитної політики, яка є запорукою попередження виникнення неконтрольованої дебіторської заборгованості [5, с. 45; 6, с. 212]. Значно менше уваги приділено розробці комплексного підходу до управління дебіторською заборгованістю, його вдосконаленню відповідно до сучасного розвитку ринкових відносин.

Постановка завдання. Наше завдання – дослідження теоретичних аспектів управління дебіторською заборгованістю сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. У ситуації, в якій опинилися підприємства аграрного сектору економіки, питання заборгованості займає чільне місце. Заборгованість, як дебіторська, так і кредиторська, є негативним чинником у роботі підприємств. У процесі діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з

іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку з цим у нього виникає дебіторська заборгованість. Несвоєчасна сплата за товари та послуги призводить до погіршення фінансового стану підприємства. Кошти, які тимчасово знаходяться поза межами підприємства, знецінюються й у разі протермінування можуть не повернутися в господарство.

Дебіторська заборгованість є наслідком реалізації моделі грошових розрахунків у системі управління грошовими потоками. Однак управління такою заборгованістю характеризується іншими принципами й технологіями здійснення, що дає змогу виокремити управління дебіторською заборгованістю як окремий функціонально-організаційний блок управління грошовими потоками суб'єкта господарювання [5, с. 46].

Нині управління дебіторською заборгованістю зводиться до формування звітів поточної діяльності й відображення в балансі підприємства операцій, у результаті яких виникає ця заборгованість. У ліпшому разі результати інвентаризації сум дебіторської заборгованості, які мали місце впродовж минулих періодів, екстраполюються на майбутні періоди. При цьому основним критерієм слугує лише достовірність обліку дебіторської заборгованості й точність обчислення її тренду [8, с. 86].

Структура й обсяги дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств Львівської області за досліджуваний період свідчать про негативні тенденції (див. табл.).

Таблиця

Структура дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств
Львівської області, на кінець року, тис. грн [7]

Показник	Рік			Темп росту, %
	2009	2010	2011	
Оборотні активи, всього	2169,5	2887,6	3423,9	157,8
Дебіторська заборгованість	1377,2	1930,2	1929,8	140,1
до оборотних активів, %	63,5	66,8	56,4	-7,1
у т. ч.:				
- за товари, роботи і послуги у структурі дебіторської заборгованості	80,2	80,0	75,6	-4,6
- за розрахунками з бюджетом у структурі дебіторської заборгованості	5,1	3,9	3,8	-1,3
- інша поточна дебіторська заборгованість у структурі дебіторської заборгованості	14,6	16,1	20,6	6,0

Загальний обсяг дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств Львівської області збільшився на 40,1 % і становив 1929,8 тис. грн на кінець досліджуваного періоду, а її питома вага в оборотних коштах, хоча й

зменшилася, проте залишається значною – 56,4 %. Враховуючи цей відсоток, особливого значення набуває питання ефективного управління дебіторською заборгованістю, оскільки остання зумовлює відволікання коштів з господарського обороту та спричинює кризу взаємоплатежів.

Оскільки від стану й обсягу дебіторської заборгованості залежать також ліквідність активів і фінансова платоспроможність підприємств, то є очевидні розробка і впровадження ефективного механізму управління дебіторською заборгованістю аграрних підприємств, який передбачає такі етапи:

- формування показників платоспроможності покупців та їх оцінку (дебіторська заборгованість у попередньому періоді);
- обґрунтування умов платежу та прийомів стягнення дебіторської заборгованості (надання відстрочки платежів, терміни, розмір, вартість кредиту, необхідність страхування кредиту за рахунок покупця, нагадування про дату платежів, можливості й умови пролонгації боргу, штрафні санкції);
- впровадження системи контролю за рухом дебіторської заборгованості;
- вибір підприємством прогресивних форм рефінансування дебіторської заборгованості (використання обліку векселів, факторингу та форфейтингу боргових вимог підприємства до третіх осіб).

Дебіторська заборгованість у процесі виконання зобов'язань є природним, об'єктивним процесом фінансово-господарської діяльності підприємства, проте запропонований механізм дасть змогу оптимізувати управління нею у сільськогосподарських підприємствах.

Висновки. Домінування дебіторської заборгованості у структурі загальної вартості оборотного капіталу свідчить про його нераціональне використання, сповільнення оборотів обігових коштів на стадії розрахунків, а також у сфері виробництва й впливає на його ефективність. Збитки від дебіторської заборгованості неминучі, проте правильний фінансовий менеджмент дасть змогу мінімізувати ризики й оптимізувати терміни її інкасації. На сьогодні управління дебіторською заборгованістю у сільськогосподарських підприємствах є пріоритетним, тому що це пов'язано з управлінням значними грошовими потоками, які визначають забезпеченість підприємств власними коштами.

Бібліографічний список

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – 528 с.
2. Фінансовий менеджмент : підручник / [А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.] ; за заг. ред. А. М. Поддєрьогіна. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.
3. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
4. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : ЦУЛ, 2006. – 520 с.
5. Сіренко Н. М. Вдосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства / Н. М. Сіренко, О. В. Смирнова // Агросвіт. – 2011. – № 22. – С. 44-46.
6. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. [Г. Г. Кірейцев, М. М. Александрова, С. В. Бардаш та ін.] ; за заг. ред. проф. Г. Г. Кірейцева]. – К. : ЦУЛ, 2002. – 496 с.

7. Фінанси Львівщини : стат. зб. – Львів, 2009. – 72 с.
8. Диба М. І. Організаційний підхід до визначення й погашення дебіторської заборгованості в Україні / М. І. Диба, Ю. В. Івашенко // Фінанси України. – 2011. – № 11. – С. 83-91.

Онисько С., Рубай О. Управління дебіторською заборгованістю у сучасних умовах господарювання

Досліджено теоретичні аспекти управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання, на основі яких було запропоновано механізм управління дебіторською заборгованістю.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, управління дебіторською заборгованістю.

Onysko S., Rubaj O. Receivables management in modern business environment

This article deals with the theoretical aspects of receivables management in the contemporary economy, on which was proposed mechanism accounts receivable management.

Key words: accounts receivable, accounts receivable management.

Онисько С., Рубай О. Управление дебиторской задолженностью в современных условиях хозяйствования

Исследуются теоретические аспекты управления дебиторской задолженностью в современных условиях хозяйствования, на основании которых был предложен механизм управления дебиторской задолженностью.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, управление дебиторской задолженностью.